

УДК 378.091.12:159.9:005.336.5(477)

DOI: <https://doi.org/10.32342/3041-2196-2025-1-29-16>

Л.М. ПЕТРЕНКО,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу теорії і практики педагогічної освіти,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України (м. Київ, Україна)
<https://orcid.org/0000-0002-7604-7273>*

САМООЦІНЮВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН: АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕНЬ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті актуалізовано проблему вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти України в умовах інтеграції до європейського освітнього простору, цифровізації й суспільних трансформацій. Посилення уваги до зазначеної теми автор обґрунтовує необхідністю забезпечення психологічної підтримки та стійкості суб'єктів освітнього процесу; ефективної адаптації системи освіти до екстремальних умов; підготовки суспільства до відновлення та розвитку в повоєнний період.

У дослідженні підвищення якості викладання психолого-педагогічних дисциплін розглядається як умова максимізації ефективності надання освітніх послуг для різних верств населення упродовж життя, що сприяє сталому розвитку територіальних громад та підвищує соціальну значимість професійної освіти.

За результатами мета-аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових праць визначено сутність поняття «готовність викладачів до удосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін», під яким розуміється багатовимірний феномен, що охоплює професійну мотивацію, здатність до самоаналізу, відкритість до інновацій, володіння сучасними методиками, технологіями, інструментами та навичками самоосвіти. Визначено структуру готовності викладачів до вдосконалення викладання, що включає мотиваційний, когнітивний, практичний, рефлексивний, емоційно-ціннісний, організаційний, комунікативний та цифровий компоненти, наведено їх зміст.

Представлено результати опитування щодо рівня готовності викладачів до удосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін. Зафіксовано наявність у значної частини викладачів необхідного рівня знань та практичних умінь для вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін. Водночас майже половина респондентів продемонстрували середній рівень підготовки, що вказує на потребу в подальшому підвищенні як теоретичної, так і практичної складових професійної компетентності викладачів.

Отримані дані слугують підґрунтям для розроблення цільових програм підвищення кваліфікації, спрямованих на подальший розвиток усіх компонентів професійної готовності викладачів до сучасних викликів у сфері психолого-педагогічної освіти, та здійснення їх науково-методичного супроводу.

Ключові слова: викладач, заклад вищої освіти, готовність, викладання, структура готовності, психолого-педагогічні дисципліни, самооцінювання

Постановка проблеми. Удосконалення викладання в закладах вищої освіти є складним і багатогранним процесом, що зумовлюється взаємодією зовнішніх і внутрішніх чинників. Зокрема, інтеграція до європейського освітнього простору стимулює впровадження європейських стандартів, інноваційних методик, гармонізацію освітніх програм, підвищення мобільності студентів і викладачів, а також конкуренто-

спроможності українських університетів на міжнародному рівні [Кабінет Міністрів України, 2022]. Підвищення якості освіти вимагає впровадження сучасних педагогічних технологій, посилення вимог до професійної підготовки викладачів, розвитку їхнього професіоналізму, а також врахування зростаючої ролі вищої освіти у суспільстві, її значення для особистісного становлення, формування громадянської позиції та забезпечення економічного прогресу країни [Петренко, 2025]. Важливим чинником є розвиток людського потенціалу, що передбачає максимізацію ефективності освітніх послуг для різних верств населення упродовж життя, сприяє сталому розвитку територіальних громад та підвищує соціальну значимість професійної освіти [Піщуліна, Юрочко, Міщенко, Жаліло, 2018].

Окрім того, розширюються вимоги до рівня професіоналізму та автономії викладачів, які повинні володіти спеціалізованими вміннями й навичками розв'язання проблем, здійснювати дослідження та інноваційну діяльність для створення нових знань і процедур, особливо у складних або нових середовищах з обмеженою інформацією, дотримуючись соціальної та етичної відповідальності. Важливою є здатність зрозуміло доносити знання та аргументи до фахівців і нефахівців, зокрема до студентів, що підвищує ефективність освітньої діяльності та комунікації. Управління складними й непередбачуваними процесами в освітній діяльності потребує нових стратегічних підходів і гнучкості у прийнятті рішень, а також планування індивідуальної траєкторії безперервного навчання з високим ступенем автономії, що забезпечує професійне зростання викладачів і їхню здатність адаптуватися до змін у сфері освіти [Leu-Severynenko, Puhovska, Bilousova, Petrenko, 2023].

Саме психолого-педагогічні дисципліни гарантують комплексний розвиток майбутнього фахівця, поєднуючи професійні знання, практичні навички та особистісні якості, необхідні для успішної самореалізації у професійній і соціальній сферах, що вимагає від викладачів закладів вищої освіти (далі – ЗВО) постійного удосконалення власної педагогічної діяльності та готовності до змін.

Зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Дослідження готовності викладачів до удосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін має суттєве значення для вирішення низки актуальних наукових і практичних завдань. З наукової точки зору аналіз чинників, що впливають на готовність викладачів до вдосконалення викладання, уможливорює поглиблення теоретичних уявлень про професійний розвиток науково-педагогічних кадрів, а також сприяє розробленню ефективних моделей і стратегій оцінювання рівня цієї готовності. Практичний аспект вирішення означеної проблеми полягає у використанні результатів самооцінювання рівнів сформованості готовності викладачів для визначення реальних потреб у підвищенні кваліфікації, розроблення цільових програм професійного розвитку, удосконалення організаційної, науково-методичної підтримки та створення сприятливого освітнього середовища для інноваційної діяльності викладачів у ЗВО. Освітній аспект проявляється у підвищенні рівня готовності викладачів позитивно впливати на якість підготовки майбутніх фахівців через формування у них сучасних професійних (hard skills), м'яких (soft skills) та універсальних (meta skills) компетентностей, необхідних для успішної професійної діяльності в умовах суспільних трансформацій. Таким чином, проблема готовності викладачів до удосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін є актуальною як з позиції розвитку педагогічної науки, так і для забезпечення ефективної практики вищої освіти.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій з питань розвитку готовності викладачів здійснювався переважно на основі матеріалів Національного репозитарію академічних текстів (НРАТ). За ключовою словосполучкою «готовність викладача» було ідентифіковано 23 наукові праці у галузі знань А «Освіта» та С «Соціальні науки, журналістика та інформація», зокрема за спеціальністю С4 «Психологія».

Дисертаційний доробок з питань готовності викладачів до різних видів діяльності демонструє зміну тенденцій у дослідженнях за останні 20 років під впливом тих перетворень, які відбуваються в освіті. Так, огляд дисертаційних праць показав, що у 2006–2010 рр. акцентувалась увага здебільшого на формуванні базової педагогічної та психологічної готовності викладачів до викладання, зокрема у військовій та фізкультурній сферах; у 2012–2015 рр. відбулось розширення тематики на дистанційне навчання, педагогічну діяльність у ЗВО; у 2016–2019 рр. зросла увага дослідників до інновацій, моніторингової діяльності,

міжетнічної толерантності, застосування артпедагогіки; у 2020–2021 рр. увага дослідників була зосереджена на застосуванні ІКТ, особистісно орієнтованих технологій у навчальному процесі; у 2023–2025 рр. активізувались дослідження педагогічних умов для розвитку готовності викладачів до використання імітаційних технологій.

Аналіз публікацій вітчизняних дослідників засвідчує актуалізацію проблеми готовності викладачів закладів вищої освіти до реалізації змішаного навчання [Кириченко, Грицан, 2024; Лук'янова, 2024], інклюзивної освіти [Шумський, Шумська, 2022], а також до здійснення науково-педагогічної діяльності [Черніченко, 2024].

Особливу увагу у міжнародних дослідженнях приділено оцінюванню впливу рівня сформованості готовності викладачів до онлайн-навчання в різних освітніх контекстах [Alcaide-Pulido, Gutiérrez-Villar, Ordóñez-Olmedo, et al., 2025]. Готовність викладачів до онлайн-викладання у кризових ситуаціях вивчали М.С. Іслам і А. Хак [Islam, Haque, 2022]. Питання розвитку готовності викладачів до здійснення рефлексії розкрито у публікації С.В. Грінбергер і Дж. Ор [Greenberger, Or, 2021]. Результати самооцінки викладачів медичних дисциплін щодо готовності до впровадження цифрової моделі освіти представлено у роботі [Olivares Olivares, Lopez, Martinez, Nigenda Alvarez, Valdez-García, 2021] та ін.

Отже, спектр сучасних досліджень охоплює як загальні питання формування професійної готовності викладачів, так і специфічні аспекти, пов'язані з інноваціями, цифровізацією, інклюзією й адаптацією до нових викликів освітнього середовища. Однак проблема визначення структури і змісту готовності викладачів до вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін у ЗВО, стан її сформованості на цьому етапі реформування вищої освіти в Україні залишається поза увагою наукової спільноти.

Метою статті є визначення морфології готовності викладачів до вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін у ЗВО та аналіз результатів самооцінювання рівня розвитку її компонентів, що уможливить виявлення реальних потреб викладацького колективу кафедр у професійному розвитку.

Методи дослідження. У роботі використано мета-аналіз дисертацій і наукових публікацій, розміщених у відкритих базах даних, для визначення суті поняття «готовність викладачів до вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін», його структури та змісту компонентів; застосовано інструменти Google Forms, що дало змогу створити опитувальник із самооцінювання рівнів сформованості компонентів готовності викладачів до вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін у ЗВО, зібрати необхідну інформацію та проаналізувати одержані дані. Для оброблення результатів, їх графічного відображення застосовувався табличний процесор Microsoft Excel та цифровий інструмент Datawrapper.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психолого-педагогічні знання, вміння, сукупність життєвих компетентностей сьогодні є актуальними для сучасної сім'ї й виховання в ній дітей, особистісного і професійного розвитку впродовж життя кожної людини, побудови громадянського суспільства, вплив якого на формування системи цінностей сучасної молоді є безумовним. Педагогіка і психологія як науки про людину, її формування посідають чільне місце серед соціогуманітарних дисциплін, оскільки безпосередньо впливають на становлення особистості, її соціалізацію та адаптацію в суспільстві [Єршова, 2017]. Ці науки не лише досліджують механізми розвитку індивіда, а й формують практичні засади для ефективного виховання, навчання, розвитку та підтримки психічного здоров'я.

У сучасному науковому дискурсі аксіоматичним вважається твердження чеського вченого Й. Шванцари, який стверджував, що розвиток людини зумовлюється взаємодією трьох ключових чинників: спадковості, середовища та виховання. Спадковість визначає біологічні передумови розвитку, середовище формує соціальний контекст, у якому зростає особистість, а виховання забезпечує цілеспрямований вплив на її моральне, інтелектуальне та емоційне становлення. Важливо підкреслити, що жоден із цих чинників не діє ізольовано. Лише в їхній гармонійній узаємодії можливе повноцінне розкриття потенціалу особистості [Шванцара та ін., 1978]. Наприклад, навіть за сприятливої спадковості, але в умовах несприятливого соціального середовища або дефіциту виховного впливу, розвиток людини може бути ускладненим або деформованим. Отже, у процесі формування особистості беруть участь усі ключові соціальні інститути: сім'я, освітні заклади, громада, засоби ма-

сової інформації, держава. Кожен із них виконує свою унікальну функцію, але лише в умовах взаємодії та узгодженості їхніх зусиль можна досягти гармонійного розвитку людини як повноцінного члена суспільства.

У контексті сучасних викликів, з якими стикається українське суспільство, роль викладання педагогіки та психології у ЗВО набуває ще більшої ваги. Адже повномасштабна війна, що триває з 2022 року, спричинила глибокі соціальні, психологічні та освітні потрясіння. Мільйони українців зазнали втрат, вимушеного переселення, травматичних переживань, що не могли не позначитися на загальному психоемоційному стані населення, зокрема дітей і молоді.

У зв'язку з цим на часі посилення уваги до викладання психолого-педагогічних дисциплін у ЗВО, а отже вивчення стану готовності викладачів до вдосконалення їх викладання. В умовах постійного стресу, тривоги, втрат і невизначеності особливо гостро постає питання психологічної підтримки та формування ефективних педагогічних стратегій для подолання негативних наслідків війни. Ці питання перебуває в центрі уваги психологічних служб різних закладів освіти, постійно дискутуються під час проведення міжнародних і всеукраїнських конференцій, круглих столів [Виклики сьогодення для психологічної служби закладів вищої освіти, 2022]. Актуалітети викладання психолого-педагогічних дисциплін виокремлено, обґрунтовано й позиціонуються в наукових публікаціях вітчизняних і зарубіжних учених. Вирішення порушених питань, безумовно, сприятиме забезпеченню майбутніх фахівців сукупністю систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, необхідних у післявоєнний період для відновлення країни, розвитку громадянського суспільства [Вовк, Грищенко, Соломаха, 2024; Петренко, 2024].

Одним із завдань освіти нині є подолання розриву між трансформацією розвитку людини і технологічним прогресом, що потребує спеціальної підготовки усіх суб'єктів освітнього процесу. Викладачам (науково-педагогічним-працівникам) належить забезпечити здобувачів освіти когнітивними, соціальними, комунікативними, міжособистісними, технічними і технологічними компетентностями для подальшого професійного і особистісного розвитку, життєдіяльності та роботи в соціумі [Організація Об'єднаних Націй, 2015; Кабінет Міністрів України, 2022; Національна рада з відновлення України від наслідків війни, 2022]. Отже, цивілізаційний поступ України нині націлений на розвиток особистості. Його основою на різних етапах життєвого шляху є здатність особистості перетворювати власну життєдіяльність на предмет свідомих динамічних змін, розвиваючи свою професійну культуру, що потребує психолого-педагогічних знань, умінь і навичок.

Результати вивчення наукової психолого-педагогічної літератури [Ткачук, 2021, с. 199; Ручинська, 2013, с. 44; Кужель, 2010, с. 167] уможливають авторське формулювання суті поняття «готовність викладачів до удосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін», під яким у цьому дослідженні розуміємо багатовимірний феномен, що охоплює професійну мотивацію, здатність до самоаналізу, відкритість до інновацій, володіння сучасними методиками, технологіями, інструментами та навичками самоосвіти.

Проте багаторічний досвід викладацької діяльності та результати наукових досліджень свідчить про те, що на практиці спостерігаються труднощі у впровадженні нових підходів, недостатній рівень самооцінювання власної готовності, а також обмежена інституційна підтримка професійного розвитку викладачів.

З огляду на зазначене вище у рамках виконання теми дослідження «Система вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти» (РК № 0125U000494) було проведено опитування з метою самооцінювання стану готовності викладачів ЗВО до вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін. В опитуванні взяли участь викладачі закладів вищої освіти України: Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана; Криворізький державний педагогічний університет; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника; Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»; Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова; Запорізький національний університет; Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти.

Для розроблення опитувальника викладачам кафедр, які забезпечують викладання психолого-педагогічних дисциплін, було запропоновано визначити найважливіші компоненти цього наукового концепту із переліку запропонованих та представлених у табл. 1 (1 бал – не важливий, 2 бали – частково важливий, 3 бали – дуже важливий).

Таблиця 1

Результати визначення найважливіших компонентів в структурі готовності викладачів ЗВО до вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін

Компоненти	Зміст компонентів	Бали		
		1	2	3
Мотиваційний компонент	Внутрішня мотивація до професійного розвитку; інтерес до нових методик та технологій викладання; прагнення до підвищення якості освітнього процесу	–	2,1	97,1
Когнітивний компонент	Знання сучасних психолого-педагогічних теорій та методик; принципів дидактики та педагогіки; уміння аналізувати та оцінювати власну педагогічну діяльність	–	10,4	89,6
Практичний компонент	Уміння застосовувати інноваційні методи викладання; використовувати інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі; досвід проведення інтерактивних занять та тренінгів	–	6,2	93,8
Рефлексивний компонент	Здатність до самоаналізу та самокорекції; вміння отримувати зворотний зв'язок від студентів та колег; прагнення до постійного вдосконалення професійних компетенцій	–	14,6	85,4
Емоційно-ціннісний компонент	Позитивне ставлення до студентів та колег; емпатія та розуміння потреб студентів; відповідальність за результати навчального процесу	2,1	20,8	77,1
Змістовий компонент	Глибокі знання предмету; актуальність навчальних матеріалів; методична компетентність; інтеграція міждисциплінарних знань; аналітичні здібності; креативність та інноваційність	–	12,5	87,5
Проактивний компонент	Ініціативність, участь у професійних спільнотах або громадських організаціях, впровадження нових методик, планування та реалізація проєктів; постійне вдосконалення; гнучкість та адаптивність	2,1	39,6	58,3
Цифровий компонент	Володіння цифровими інструментами, інтеграція цифрових технологій у навчання, розвиток цифрових навичок, ефективність використання цифрових технологій	4,2	27,1	68,8
Гностичний компонент	Дослідження педагогом об'єкту своєї діяльності, її змісту, засобів, форм і методів; вивчення рис особистості, що сприяють або заважають реалізації педагогічних задач	2,1	37,5	60,4
Науково-дослідницький компонент	Здійснення наукових досліджень; аналіз власного та чужого педагогічного досвіду; пошук нових методів навчання; вивчення індивідуальних особливостей студентської групи; аналіз труднощів власної професійної діяльності	2,1	37,5	60,4
Проективний компонент	Визначення цілей навчання і виховання, стратегії і способів їх досягнення; вирішення актуальних завдань з урахуванням майбутньої спеціалізації студентів; врахування місця навчального курсу при плануванні навчального плану і міжпредметних зв'язків	4,2	41,7	54,2
Конструктивний компонент	Віддзеркалює особливості конструювання викладачем власної діяльності та діяльності студентів з урахуванням її стратегічної мети	–	39,6	60,4
Комунікативний компонент	Характеризує специфіку взаємодії викладача і студентів, що має суб'єкт-суб'єктний, особистісно зорієнтований характер та опосередкована спільними професійними інтересами, навчально-професійною і науковою діяльністю	–	8,3	91,7
Організаційний компонент	Пов'язаний із необхідністю організації діяльності студентів і самого педагога	–	16,7	83,3

Для вибору компонентів також використовували кількісне визначення критеріїв оцінювання: від 0,10 до 0,49 – неважливий; від 0,50 до 0,74 – частково важливий; від 0,75 до 1,00 – дуже важливий.

Слід зазначити, що в опитуванні взяли участь 54 респонденти, серед яких: доктори наук – 27,8%, кандидати наук – 64,8%, доктори філософії – 7,4%. Наукове звання «професор» мають 25,9% опитаних, «доцент» – 61,1%, «старший дослідник» – 11,1%, «старший науковий дослідник» – 1,9%. Більшість респондентів були викладачами віком: 41–50 років – 37%, 51–60 років – 31,5% з досвідом роботи більше 15 років. За результатами опитування в структуру готовності викладачів до вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін було включено мотиваційний, когнітивний, практичний, рефлексивний, емоційно-ціннісний, організаційний та комунікативний компоненти, що відображено графічно на рис. 1. Маємо звернути увагу на відсутність у цьому переліку цифрового компонента, який нині визнаний одним із найактуальніших і визнається цифровою парадигмою трансформації сучасної освіти [Петренко, Кучерявий, Лаврінченко, 2024]. Тому в анкету для самооцінювання рівня сформованості готовності викладачів до вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін у ЗВО ми додали цифровий компонент, який є інтегральною характеристикою особистості, що динамічно поєднує знання, уміння, навички використання цифрових технологій для спілкування, власного розвитку, навчання, роботи, участі в суспільному житті відповідно до сфери компетенцій.

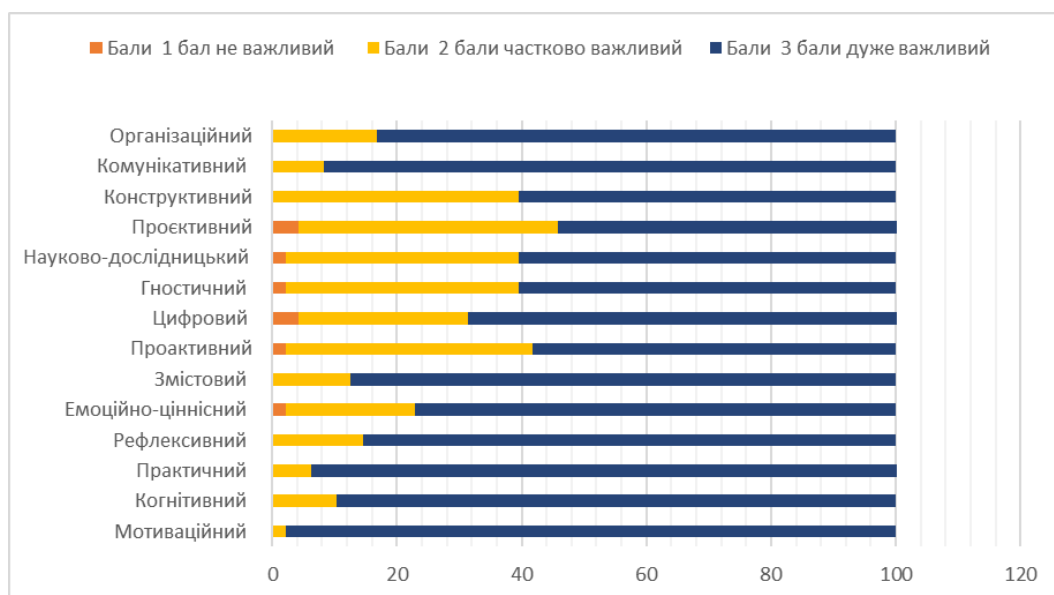

Рис. 1. Результати добору найважливіших компонентів готовності викладачів до вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін у ЗВО

У самооцінюванні рівнів готовності викладачів до вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін у ЗВО взяли участь 72 респонденти із зазначених вище закладів вищої освіти. Оброблення і узагальнення отриманих даних, представлених нижче інфографікою на рис. 2, ілюструють, що високий рівень сформованості мотиваційного компоненту демонструють 61,8% опитуваних, емоційно-ціннісного компоненту – 55,5%, комунікативного компоненту – 49,1%, рефлексивного компоненту – 46,9%.

Такі показники означають, що більшість респондентів зацікавлені у вдосконаленні викладання психолого-педагогічних дисциплін, умотивовані до професійного розвитку й інноваційної діяльності, цінують її значущість і демонструють емоційну залученість у процес навчання. Близько половини опитаних володіють розвинутими навичками міжособистісної взаємодії, здатністю ефективно спілкуватися з усіма суб'єктами освітнього середовища, що є важливим для якісного викладання; значна кількість викладачів певною мірою здатні до самоаналізу, критичної оцінки власної діяльності та готові до самовдосконалення на основі рефлексії.

ГОТОВНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ (констатувальний етап, 2025)

Діаграма: Петренко Л.М. • Джерело: за темою дослідження "Система вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти" РК №0125U000494 • Отримати дані • Створено за допомогою Datawrapper

Рис. 2. Результати аналізу стану готовності викладачів ЗВО до вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін на констатувальному етапі педагогічного експерименту, n = 72

Сформованість вище середнього рівня когнітивного компоненту готовності викладачів до вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін демонструють 47,9% викладачів. Половина опитаних вважають, що операційно-діялісним (практичним) компонентом вони володіють на рівні не вище середнього. Отже, майже половина викладачів добре орієнтується у теоретичних аспектах психолого-педагогічних дисциплін, володіє необхідними знаннями для вдосконалення викладання. Водночас, понад половина респондентів оцінюють свій рівень володіння когнітивним компонентом як середній або нижче середнього, що вказує на наявність потенціалу для вдосконалення теоретичної підготовки.

Слідуючи сучасним тенденціям переходу до змішаного навчання, а в прифронтових областях до продовження онлайн-навчання, важливо звернути увагу на розподіл самооцінок викладачами за рівнями сформованості цифрової компетентності: найнижчий рівень мають 1,4% респондентів, низький рівень – 5,2%, середній рівень – 27,8%. Більше третини викладачів (38,6%) оцінюють свій рівень сформованості цифрової компетентності вище середнього, а ще 27,1% – як високий. Це свідчить про позитивну динаміку у впровадженні цифрових технологій у викладанні психолого-педагогічних дисциплін. Однак слід зважити на те, що майже третина опитаних (27,8%) відзначили лише середній рівень своєї готовності застосовувати цифрові інструменти у викладанні, тому потреба у подальшому підвищенні цифрової компетентності залишається актуальною. Також низький і найнижчий за середній рівні цифрової компетентності зафіксовано у 6,6% викладачів. І хоча така кількість є незначною, проте існує проблемна група, яка потребує особливої уваги щодо підвищення рівня сформованості цифрової компетентності.

Висновки. Результати дослідження свідчать про наявність у значної частини викладачів достатнього рівня знань та практичних умінь, необхідних для вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін. Водночас майже половина респондентів не продемонстрували рівня підготовки, який перевищує середній, що вказує на потребу у подальшому підвищенні як теоретичної, так і практичної складових готовності до вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін.

Особливої актуальності набуває питання пріоритезації їхньої цифрової підготовки до організації змішаного та онлайн-навчання. Вона має охоплювати не лише освоєння технічних характеристик цифрових інструментів і технологій і розвиток практичних навичок їх використання, але й поглиблення педагогічних і психологічних аспектів цифрової взаємодії суб'єктів освітнього процесу для розроблення й впровадження ефективних авторських методик і стратегій навчання.

Отримані дані слугують підґрунтям для розроблення цільових програм підвищення кваліфікації, спрямованих на подальший розвиток усіх компонентів професійної готовності викладачів до сучасних викликів у сфері психолого-педагогічної освіти, та здійснення науково-методичного супроводу.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі розглядаємо у вивченні та аналізі сучасних освітніх парадигм, спрямованих на підвищення якості викладання психолого-педагогічних дисциплін.

Дотримання етичних стандартів.

Під час проведення дослідження автор дотримувався чинних етичних норм, прийнятих у сфері психолого-педагогічних наук, а також положень норм академічної доброчесності. Участь респондентів в анкетуванні була добровільною, з наданням інформованої згоди на використання отриманих даних виключно в наукових цілях. Конфіденційність особистої інформації було гарантовано: усі відповіді респондентів були анонімізовані, а обробка даних здійснювалася з дотриманням принципів доброчесності, поваги до особистості та недопущення шкоди. Результати дослідження подано в узагальненому вигляді, що виключає ідентифікацію окремих учасників та забезпечує об'єктивність тлумачення емпіричних матеріалів. Дослідження не передбачало втручання в освітній процес або застосування експериментальних методик, що могли б вплинути на психологічний стан учасників.

Список використаних джерел

Виклики сьогодення для психологічної служби закладів вищої освіти у воєнний час: матеріали Всеукраїнського засідання круглого столу (22 квітня 2022 р.). (2022). Дніпро: Дніпровський гуманітарний університет.

Вовк, М., Грищенко, Ю., Соломаха, С. (2024). Зміст психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів у педагогічних передвищих та вищих навчальних закладах України. Журнал кафедри ЮНЕСКО «Професійна освіта впродовж життя в XXI столітті», 1(9), 43–54. doi: 10.35387/ucj.1(9).2024.0003

Єршова, Л. (2017). Формування особистості в негуманітарних вищих закладах освіти в умовах гібридної війни. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції* (с. 14–16). Хмельницький: Хмельницький національний університет. Відновлено з <https://surl.li/geuqzn>

Кабінет Міністрів України. (2022, 23 лютого). *Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки* (Розпорядження № 286-р). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/go/286-2022-%D1%80/>

Кириченко, М., Грицан, О. (2024). Формування готовності майбутніх викладачів вищих навчальних закладів до наукової та дослідницької діяльності в процесі змішаного навчання: нормативно-правові засади та передовий практик управління освітою в університеті. *Сучасна інженерія та інноваційні технології*, 6(31-06), 94–115. doi: 10.30890/2567-5273.2024-31-00-036

Кужель, М. (2010). *Формування психологічної готовності до педагогічної діяльності викладачів фізичної культури* (Дис. канд. пед. наук). Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський.

Лук'янова, Л. (2024). Структура і зміст готовності викладача ЗВО до реалізації змішаного навчання: теоретично-експериментальний дискурс. Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття», 2(10), 9–20. doi: 10.35387/ucj.2(10).2024.0001

Національна рада з відновлення України від наслідків війни. (2022). *Проект плану відновлення України: Матеріали робочої групи «Освіта і наука»* (178 с.) [Документ]. Відновлено з <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/education-and-science.pdf>

Організація Об'єднаних Націй. (2015). *Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 р.* Відновлено з <https://undocs.org/A/RES/70/1>

Петренко, Л. М. (2025). Підвищення якості викладання в закладах вищої освіти: концептуальні засади. *Інновації в освіті: закономірності, тренди, потреби: збірник науко-*

вих праць за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції (с. 29–31). Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.

Петренко, Л., Кучерявий, О., Лавріненко, О. (2024). *Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства* [Монографія]. Київ: ТОВ «Юрка Любченка».

Піщуліна, О., Юрочко, Т., Міщенко, М., Жаліло, Я. (2018). *Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ*. Київ: Вид-во «Заповіт». Відновлено з <https://surl.luhpuksac>.

Ручинська, Н. С. (2013). *Формування готовності викладачів закладів післядипломної педагогічної освіти до використання технологій дистанційного навчання* (Дис. канд. пед. наук). Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Миколаїв.

Ткачук, Г. Є. (2021). *Розвиток готовності викладачів спеціальних дисциплін професійно-технічних навчальних закладів до використання особистісно орієнтованих педагогічних технологій*. (Дис. канд. пед. наук). Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. Київ.

Черніченко, І. (2021). Методика формування готовності до науково-педагогічної діяльності викладачів вищих військових навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації. *Вісник науки та освіти. Серія «Педагогіка»*, 1(19), 1366–1374. doi: 10.52058/2786-6165-2024-1(19)-1366-1374

Шванцара, Й., та ін. (1978). *Діагностика психічного розвитку* (пер. з чешск.). Прага: Авіценум.

Шумський, О., Шумська, О. (2022). Готовність викладачів ЗВО до реалізації інклюзивної освіти. *International Science Journal of Education & Linguistics*, 1(4), 46–53. doi: 10.46299/j.isjel.20220104.06

Alcaide-Pulido, P., Gutiérrez-Villar, B., Ordóñez-Olmedo, E., et al. (2025). Analysis of faculty readiness for online teaching: Assessing impact and adaptability in diverse educational contexts. *Smart Learning Environments*, 12, Article 5. doi: 10.1186/s40561-024-00353-2

Greenberger, S. W., Or, J. (2021). Cultivating faculty readiness to reflect: reconstructing Dewey's attitudes for reflection as character strengths. *Reflective Practice*, 23(3), 291–304. <https://doi.org/10.1080/14623943.2021.2015685>.

Islam, M. S., Haque, A. (2022). Faculty readiness for online crisis teaching: The role of responsible leadership and teaching satisfaction in academia. *International Journal of Educational Management*, 36(7), 1112–1130. doi: 10.1108/IJEM-02-2022-0067

Leu-Severynenko, S., Puhovska, L., Bilousova, N., Petrenko, L. (2023). Models of teacher professional development: Ukrainian and foreign experience in open education. *Inequality, Informational Warfare, Fakes and Self-Regulation in Education and Upbringing of Youth*, Youth Voice Journal, 1, 49–58. Retrieved from <https://www.rj4allpublications.com/product/models-of-teacher-professional-development/>

Olivares Olivares, S. L., Lopez, M., Martinez, R., Nigenda Alvarez, J. P., Valdez-García, J. E. (2021). Faculty readiness for a digital education model: A self-assessment from health sciences educators. *Australasian Journal of Educational Technology*, 37(5), 116–127. doi: 10.14742/ajet.7105

References

Alcaide-Pulido, P., Gutiérrez-Villar, B., Ordóñez-Olmedo, E., et al. Analysis of faculty readiness for online teaching: Assessing impact and adaptability in diverse educational contexts. *Smart Learning Environments*, 2025, no. 12, AN: 5. doi: 10.1186/s40561-024-00353-2

Cabinet of Ministers of Ukraine (2022, February 23), Order No. 286-r “On approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/286-2022-%D1%80/> (Accessed 10 March 2025).

Chernichenko, I. Methodology of forming readiness for scientific and pedagogical activity of teachers of higher military educational institutions in the process of professional development. *Bulletin of Science and Education. Series “Pedagogy”*, 2024, no. 1(19), pp. 1366–1374. doi: 10.52058/2786-6165-2024-1(19)-1366-1374 (In Ukrainian).

Greenberger, S. W., Or, J. Cultivating faculty readiness to reflect: reconstructing Dewey's attitudes for reflection as character strengths. *Reflective Practice*, 2022, vol. 23, issue 3, pp. 291–304. doi: <https://doi.org/10.1080/14623943.2021.2015685>.

Iershova, L. (2017). *Formuvannia osobystosti v nehumanitarnykh vyshchyykh zakladakh osvity v umovakh hibrydnoi viiny* [Personality formation in non-humanitarian higher education institutions in the conditions of hybrid war]. *Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii "Aktualni pytannia teorii ta praktyky psykhologo-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv"* [Proc. Scien. and Pract. Conf. "Current issues of theory and practice of psychological and pedagogical training of future specialists"]. Khmelnytskyi, Khmelnytskyi National University Publ., pp. 14–16. Available at: <https://surl.li/geuqzn> (Accessed 10 March 2025). (In Ukrainian).

Islam, M. S., Haque, A. Faculty readiness for online crisis teaching: The role of responsible leadership and teaching satisfaction in academia. *International Journal of Educational Management*, 2022, vol. 36, issue 7, pp. 1112–1130. doi: <https://doi.org/10.1108/IJEM-02-2022-0067>.

Kirichenko, M., Hrytsan, O. Formation of the readiness of future teachers of higher education institutions for scientific and research activities in the process of blended learning: regulatory and legal principles and best practices of the university of education management. *Modern Engineering and Innovative Technologies*, 2024, no. 6(31-06), pp. 94–115. doi: 10.30890/2567-5273.2024-31-00-036 (In Ukrainian).

Kuzhel, M. (2010). *Formuvannia psykhologichnoi hotovnosti do pedahohichnoi diialnosti vykladachiv fizychnoi kultury*. Diss. kand. ped. nauk [Formation of psychological readiness for pedagogical activity of physical education teachers, Diss. cand. ped. scien.]. Kamianets-Podilskyi, 280 p.

Leu-Severynenko, S., Puhovska, L., Bilousova, N., Petrenko, L. (2023). Models of teacher professional development: Ukrainian and foreign experience in open education. *Inequality, Informational Warfare, Fakes and Self-Regulation in Education and Upbringing of Youth, Youth Voice Journal*, 1, 49–58. Retrieved from <https://www.rj4allpublications.com/product/models-of-teacher-professional-development/>

Lukianova, L. Structure and content of the readiness of the teacher of a higher education institution for the implementation of blended learning: A theoretical and experimental discourse. *UNESCO Chair Journal Lifelong Professional Education in the XXI Century*, 2024, vol. 2, no. 10, pp. 9–20. doi: 10.35387/ucj.2(10).2024.0001 (In Ukrainian).

National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War (2022), "Draft Plan for the Recovery of Ukraine", 178 p. available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/education-and-science.pdf> (Accessed 10 March 2025).

Olivares Olivares, S. L., Lopez, M., Martinez, R., Nigenda Alvarez, J. P., Valdez-García, J. E. Faculty readiness for a digital education model: A self-assessment from health sciences educators. *Australasian Journal of Educational Technology*, 2021, vol. 37, no. 5, pp. 116–127. 10.14742/ajet.7105

Petrenko, L., Kucheriavyi, O., Lavrinenko, O. (2024). *Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnoho vykladacha zakladu vyshchoi pedahohichnoi osvity do profesiinoi diialnosti v umovakh tsyfrovizatsii suspilstva* [Theoretical and methodological bases of training future teachers of higher pedagogical education institutions for professional activity in terms of digitalization of society]. Kyiv, LLC "Yurka Lyubchenko", 247 p. Available at: <https://surl.li/pkcsac> (Accessed 10 March 2025). (In Ukrainian).

Petrenko, L.M. (2025). *Pidvyshchennia yakosti vykladannia v zakladakh vyshchoi osvity: kontseptualni zasady* [Improving the quality of teaching in higher education institutions: conceptual principles]. *Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii "Innovatsii v osviti: zakonominosti, trendy, potreby"* [Proc. Scien. and Pract. Conf. "Innovations in education: patterns, trends, needs"]. Kamianets-Podilskyi, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University Publ., p. 29–31. (In Ukrainian).

Ruchynska, N. S. (2013). *Formuvannia hotovnosti vykladachiv zakladiv pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity do vykorystannia tekhnolohii dystantsiinoho navchannia*. Diss. kand. ped. nauk [Formation of readiness of teachers of postgraduate pedagogical education institutions to use distance learning technologies. Diss. cand. ped. scien.]. Mykolaiv, 285 p. (In Ukrainian).

Shumskiy, O., Shumska, O. Preparedness of university teachers for implementing inclusive education. *International Science Journal of Education & Linguistics*, 2022, vol. 1, no. 4, pp. 46–53. doi: 10.46299/j.isjel.20220104.06 (In Ukrainian).

Shvantsara, Y., et al. (1978). *Diahnostyka psyykhychnoho rozvytku* [Diagnostics of mental development]. Prague, Avicennum, 388 p. (In Ukrainian).

Tkachuk, H. Ye. (2021). *Rozvytok hotovnosti vykladachiv spetsialnykh dystsyplin profesii-no-tekhnychnykh navchalnykh zakladiv do vykorystannia osobystisno oriientovanykh pedahohichnykh tekhnolohii*. Diss. kand. ped. nauk [Developing the readiness of lecturers of special disciplines of vocational and technical educational institutions to use personally oriented pedagogical technologies. Diss. cand. ped. scien.]. Kyiv, 275 p. (In Ukrainian).

United Nations (2015), “ Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015”, available at: <https://undocs.org/A/RES/70/1/> (Accessed 10 March 2025).

Vovk, M., Hryshchenko, Yu., Solomakha, S. Content of the psychological and pedagogical training of future teachers in pedagogical pre-higher and higher institutions of Ukraine. *UNESCO Chair Journal Lifelong Professional Education in the XXI Century*, 2024, vol. 16 no. 9, pp. 43–54. doi: 10.35387/ucj.1(9).2024.0003 (In Ukrainian).

Vyklyky sohodennia dlia psyykholohichnoi sluzhby zakladiv vyshchoi osvity u voiennyi chas [Contemporary challenges for the psychological service of higher education institutions during wartime] *Materialy Vseukrainskoho zasidannia kruhloho stolu* [Proceedings of the All-Ukrainian round table] (2022). Dnipro, Dniprovskiy humanitarnyi universytet Publ., 78 p.

SELF-ASSESSMENT OF TEACHERS’ READINESS FOR IMPROVING THE TEACHING OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL DISCIPLINES: THE RELEVANCE OF RESEARCH FOR UKRAINE

Larysa Petrenko, Doctor of Sciences in Pedagogy, Full Professor, Head of the Department of Theory and Practice of Pedagogical Education, Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: inlaf@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-7604-7273>

DOI: <https://doi.org/10.32342/3041-2196-2025-1-29-16>

Keywords: teacher, higher education institution, readiness, teaching, structure of readiness, psychological and pedagogical disciplines, self-assessment

The article highlights the issue of improving the teaching of psychological and pedagogical disciplines in higher education institutions in Ukraine in the context of integration into the European educational space, digitalization, and social transformations.

The purpose of the article is to define the morphology of teachers’ readiness for enhancing the teaching of psychological and pedagogical disciplines in higher education institutions and to analyse the results of self-assessment of the development level of this readiness. This allows for identifying the real professional development needs of teaching staff within departments.

To achieve this aim, the author used the following **research methods**: meta-analysis of dissertations and scientific publications to determine the essence of the concept of “teachers’ readiness for improving the teaching of psychological and pedagogical disciplines”, its structure and component content; self-assessment of the formation levels of the components of the phenomenon; online surveying **with the use of Google Forms** to collect data and analyse the results; data processing and graphical presentation by means of Microsoft Excel and the Datawrapper digital tool.

The increased focus on this topic is justified by the author through the need to provide psychological support and resilience for participants in the educational process, ensure the effective adaptation of the education system to extreme conditions, and prepare society for recovery and development during the post-war period. Enhancing the quality of teaching psychological and pedagogical disciplines is viewed as a condition for maximizing the effectiveness of educational services across all segments of the population throughout life, which contributes to the sustainable development of local communities and increases the social significance of professional education.

Based on a meta-analysis of domestic and international research, the concept of “teachers’ readiness for improving the teaching of psychological and pedagogical disciplines” is defined as a multidimensional phenomenon encompassing professional motivation, self-analysis ability, openness to innovation, and

proficiency in modern methods, technologies, tools, and self-education skills. The structure of this readiness is outlined, including motivational, cognitive, practical, reflective, emotional-value, organizational, communicative, and digital components, along with their descriptions. The survey results demonstrate that a significant proportion of teachers possess the necessary knowledge and practical skills to improve teaching. However, nearly half of the respondents showed only a moderate level of readiness, indicating the need for further development of both the theoretical and practical aspects of teachers' professional competence.

Conclusions. *The results of assessing the degree of readiness of teachers for improving the teaching of psychological and pedagogical disciplines have clarified the relevance of the issue of prioritizing the digital training for organizing blended and online learning. Such a direction of training should include not only mastering the technical characteristics of digital tools and technologies and developing practical skills in their use, but also deepening the pedagogical and psychological aspects of digital interaction of subjects of the educational process for the development and implementation of effective original teaching methods and strategies. The data obtained serve as the basis for the development of targeted advanced training programs aimed at further developing all the components of teachers' professional readiness for modern challenges in the field of psychological and pedagogical education, and providing them with scientific and methodological support.*